

Skolplikt: lagen som ger varje barn en plats i skolan

Berättelse

Vad skolplikt betyder

I Sverige finns det en regel som heter skolplikt. Skolplikt betyder att barn måste gå i skolan och delta i undervisningen. Det är alltså inte upp till familjen att välja. Reglerna står i skollagen, en lag som riksdagen har bestämt och som gäller i hela landet. Ordet "plikt" betyder något man måste göra, och just därför kallas det skolplikt. Men som vi ska se finns det också en annan sida: plikten hänger ihop med en rättighet.

När skolplikten börjar och slutar

Skolplikten börjar höstterminen det kalenderår då barnet fyller 6 år. Då börjar de flesta barn i förskoleklass, som är det första året i skolan. Efter förskoleklassen fortsätter barnet i grundskolan. Skolplikten är i regel tio år lång, alltså förskoleklass plus grundskolans årskurs 1–9. Den upphör vid vårterminens slut det tionde året. En viktig gräns är att skolplikten aldrig fortsätter efter att eleven har fyllt 18 år.

Huvudregeln är alltså att barnet börjar vid 6 år, men det finns undantag. I särskilda fall går det att skjuta upp skolstarten ett år, så att skolplikten i stället börjar vid 7 år. Det kräver att vårdnadshavaren begär det och att det finns särskilda skäl. Sådana undantag gäller bara enstaka barn, medan huvudregeln gäller de flesta. För elever i den så kallade specialskolan, som är till för vissa elever med till exempel hörselnedsättning, är skolplikten i stället elva år, vanligtvis till och med årskurs 10.

Förskola och förskoleklass – två olika saker

En sak förvirrar ofta den som är ny i Sverige: orden "förskola" och "förskoleklass" låter nästan lika, men de betyder olika saker. Förskolan är till för små barn, ungefär 1 till 5 år. Förskolan är frivillig, vilket betyder att föräldrarna själva bestämmer om barnet ska gå där. Förskoleklassen är däremot för 6-åringar och är obligatorisk, alltså en del av skolplikten.

Förskoleklassen blev en obligatorisk skolform från höstterminen 2018. Innan dess började skolplikten oftast först vid 7 år. Det kan vara bra att känna till, eftersom äldre släktingar och vänner kanske minns en tid då barnet inte måste gå i förskoleklass.

Vems ansvar är det?

Vårdnadshavarna, alltså föräldrarna eller den som har ansvar för barnet, ska se till att barnet kommer till skolan. För att barnet ska få stanna hemma krävs ett giltigt skäl. Det vanligaste skälet är sjukdom, men det kan också vara en ledighet som skolan har beviljat. Att bara stanna hemma utan lov räknas som olovlig frånvaro.

Samtidigt har samhället ett ansvar. Det är hemkommunen, alltså kommunen där barnet bor, som ska se till att barnet får sin utbildning. Om ett barn utan giltig orsak inte går i skolan kan hemkommunen i sista hand besluta om vite för vårdnadshavarna. Vite betyder att man kan bli skyldig att betala böter. De granskade källorna anger inte någon exakt summa, så här är det bäst att tala allmänt om böter snarare än en bestämd siffra.

Plikt och rättighet hör ihop

Det är lätt att tänka att skolplikt bara handlar om krav. Men plikten motsvaras av en rätt till kostnadsfri utbildning. Grundskolan är gratis för familjen. Varje barn i Sverige har alltså både en skyldighet att gå i skolan och en rättighet att få göra det utan kostnad. På så sätt ska alla barn få samma chans att lära sig, oavsett hur mycket pengar familjen har.

Skolplikt och rätt till utbildning

Till sist är det bra att känna till att "skolplikt" och "rätt till utbildning" inte är riktigt samma sak, även om orden lätt blandas ihop. Skolplikt betyder att barnet måste gå i skolan. Rätt till utbildning betyder att barnet får gå i skolan. För de flesta barn i Sverige gäller båda samtidigt. Men vissa barn omfattas inte av skolplikt och har ändå rätt till utbildning, till exempel asylsökande barn och barn som varaktigt bor utomlands. Den som vill veta exakt vad som gäller i ett enskilt fall bör kontrollera de senaste uppgifterna hos Skolverket, eftersom regler kan ändras med tiden.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
skolplikt	att barn enligt lag måste gå i skolan och delta i undervisningen
plikt	något man är skyldig att göra
skollagen	den lag som styr skolan i Sverige
specialskola	en skolform för vissa elever, t.ex. elever med hörselnedsättning
förskola	verksamhet för små barn (cirka 1–5 år); frivillig
förskoleklass	det första obligatoriska skolåret, för 6-åringar
obligatorisk	något man måste göra enligt regler eller lag
frivillig	något man får välja själv
vårdnadshavare	den vuxna som har ansvar för ett barn, oftast en förälder
olovlig frånvaro	när ett barn är borta från skolan utan giltigt skäl
hemkommun	den kommun där barnet bor
vite	ett krav på att betala böter om man inte gör det man ska
rätt till utbildning	att ett barn får gå i skolan och få undervisning
kostnadsfri	gratis; något som inte kostar pengar

Läsförståelsefrågor

1. Vad betyder skolplikt enligt texten?
 1. Att skolan väljer vilka barn som får komma.
 2. Att barn enligt lag måste gå i skolan och delta i undervisningen.
 3. Att barn får gå i skolan om de själva vill.
2. När börjar skolplikten normalt?
 1. På höstterminen det år då barnet fyller 6 år.
 2. När barnet fyller 1 år.
 3. Först i gymnasiet.
3. Vad är skillnaden mellan förskola och förskoleklass?
 1. De är samma sak med olika namn.
 2. Förskolan är frivillig och för små barn, medan förskoleklassen är obligatorisk och för 6-åringar.
 3. Förskolan är obligatorisk, medan förskoleklassen är frivillig.
4. Vad betyder "olovlig frånvaro" i texten?
 1. När ett barn är sjukt och stannar hemma.
 2. När ett barn är borta från skolan utan giltigt skäl.
 3. När skolan har lov och är stängd.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Grundskolan är gratis för familjen.
 2. Förskoleklassen har varit obligatorisk sedan höstterminen 2018.
 3. Alla länder i Europa har samma skolplikt som Sverige.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Vissa barn omfattas inte av skolplikt men har ändå rätt till utbildning.
 2. Texten anger en exakt summa för böterna vid olovlig frånvaro.
 3. Hemkommunen ansvarar för att barnet får sin utbildning.
7. Förklara med egna ord varför orden "förskola" och "förskoleklass" är lätta att blanda ihop, och vad som skiljer dem åt.
8. Om böterna skriver texten att källorna "inte anger någon exakt summa" och att det är bäst att "tala allmänt om böter". Vad vill texten visa med sådana ord, och varför är det klokt att skriva så?
9. Varför säger texten att skolplikten är både en plikt och en rättighet? Svara med stöd i texten.

10. Texten skiljer på “skolplikt” och “rätt till utbildning”. Förklara med egna ord vad skillnaden är, och ge ett exempel ur texten på barn som kan ha rätt till utbildning utan att ha skolplikt.
11. Varför tror du att samhället vill att grundskolan ska vara gratis för alla familjer?
12. Texten säger att start vid 6 år är huvudregeln, men att det finns undantag. Förklara skillnaden mellan en huvudregel och ett undantag, så som texten beskriver det.

Diskussionsfrågor

- Hur fungerar skolplikten i landet där du kommer ifrån? När börjar och slutar den, och vem har ansvaret?
- Texten skiljer på frivillig förskola och obligatorisk förskoleklass. Varför tror du att samhället vill att alla 6-åringar ska gå i skolan?
- Texten skiljer på “skolplikt” (att man måste) och “rätt till utbildning” (att man får). Varför kan det vara viktigt att hålla isär de två begreppen?
- Vad är fördelarna med att grundskolan är gratis för alla familjer? Finns det något du undrar över?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text där du jämför skolan i Sverige med skolan i ett land du känner väl. Berätta när barn börjar och slutar, om skolan är gratis och vem som har ansvar för att barnet går dit.